

Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izbranih literarnih delih nekaterih priseljencev in priseljenk v Slovenijo¹

Silvija Borovnik

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija, silvija.borovnik@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.12.2022.2>

ISBN: 978-961-286-669-3

Prispevek obravnava vlogo slovenščine kot drugega in tujega jezika v izbranih literarnih delih nekaterih priseljencev in priseljenk v Slovenijo. Ukvarja se z deli Eric Johnson Debeljak, Simone Lečnik in Josipa Ostija. Njihova literatura izraža redko perspektivo tujcev in tujk v Sloveniji. Priča ne le o zagatah pri učenju slovenščine kot tujega jezika, temveč tudi o pridobivanju nove, slovenske identitete. Kritično se odziva na slovenski odnos do tujcev in tujk ter odraža spoznanje, da je sobivanje z različnimi jeziki in kulturami prednost in ne slabost.

Ključne besede: slovenščina kot drugi in tuji jezik, literarno delo priseljencev in priseljenk, dvojezičnost, medkulturnost.

The paper examines the role of Slovene language as a second and foreign language in the chosen literary works of immigrants in Slovenia. It deals with the works of Erica Johnson Debeljak, Simona Lečnik and Josip Osti. Their literature expresses a rare perspective of foreigners in Slovenia. It is a testimony to the problems of studying Slovene and to the formation of the Slovene identity. Their literature presents a critical response to Slovene attitude towards foreigners and also reflects the insight that the coexistence of different languages and cultures is an advantage.

Keywords: Slovene as the second and foreign language, the literary work of immigrants, bilingualism, interculturality.

Erica Johnson Debeljak je pisateljica, ki je leta 1993 sklenila, da se zaradi ljubezni do pesnika, esejista in kulturološkega znanstvenika Aleša

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Debeljaka iz New Yorka preseli v Slovenijo. To je bil čas vojne na tleh bivše Jugoslavije, njena pot pa je bila tudi pot v »zamegljene globine kulturnih ugank in protislovij«, v »življenje dvojnega izgnanstva«, kakor je zapisala v svojem avtobiografskem esejističnem delu *Tujka v hiši domačinov* (1999). To je bil tudi čas še vedno trajajočega vzhodno-zahodnega konflikta, v katerem so v Evropi razpadale in nastajale tudi druge države. Vsekakor v prostoru, iz katerega je izhajala, za Slovenijo niso še niti dobro slišali, zamenjevali so jo s Slovaško ali pa so jo potiskali na Balkan. Tudi sama se je zavedala, da prihaja v t. i. drugo Evropo, v odrinjeni in neznani del tega kontinenta. Toda pisateljica se je kmalu po prihodu v Slovenijo s pomočjo moža natančno seznanjala z zgodovino, zlasti pa s kulturno zgodovino Slovencev vse do osamosvojitve 1991 in glede na nesrečno umeščenost Slovencev na stičišču velikih evropskih imperijev se ji zdi čudež, da smo Slovenci kot narod preživeli. Navaja, da se je to zgodilo zaradi naše »globoko ljubljene kulture« (Johnson Debeljak 1999: 11).

Pisateljica si je torej novi dom pričenjala ustvarjati v zanj povsem neznanem svetu, v t. i. »Mitteleuropi«, katere ironično nemško poimenovanje uporablja, ker je bil ta izraz v osemdesetih in devetdesetih letih pogosto rabljen v Sloveniji, označeval pa naj bi zgodovinsko povezanost Slovencev s prostorom Srednje Evrope, ki ga je do 1. svetovne vojne pokrivala Habsburška monarhija. »Vrnitev v Evropo« je bilo tudi politično geslo iz časa pred slovensko osamosvojitvijo, ta izraz pa uporablja in ga po svoje prav tako ironizira tudi Drago Jančar v svojih esejih (npr. v *Terri incogniti* 1989). Ironična vrednost tega sporočila naj bi se seveda skrivala v tem, da se Slovenci želimo vračati tja, kjer smo od nekdaj tako ali tako že bili.

Pisateljica si ni dovolila razmišljati o tem, kaj pomeni življenje daleč od doma, v prostovoljnem izgnanstvu, kakor piše, na celini, kjer ni njene domovine. Vendar novo okolje dojema kot multikulturno orientirana Američanka, ki je dvajset let živela v San Franciscu, pozneje pa se je zaradi študija preselila v New York, v talilni lonec najrazličnejših narodov, kultur in jezikov. Obenem pa navaja, da je bilo za člane njene družine običajno, da so se sredi svojih življenj odločili za kako nenavadno potezo in si prihodnost ustvarili nekje daleč od doma. Tako se je njen praded iz Nemčije v dvajsetih letih izselil v Ameriko, njeni starši pa na zahod ZDA iz Indiane, prav tako babica, medtem ko se je njen brat ponovno preselil v Evropo, v Nemčijo. Tako so se tudi člani njene ožje družine poročali s tujci, z »drugáčnimi«. Pisateljica pa že od prvih objav iz *Tujke*, ki so izhajale najprej kot podlistek v Delu, kaže svoj smisel za oblikovanje berljive zgodbe, obenem pa tudi

za humor in samoironijo. Tako navaja, da ji je mama, ki je sledila načelom protestantske vzgoje, zapustila svoje nagnjenje do zunajserijskih partnerjev (1999: 28), kajti Erica Johnson se je odločila za poroko s slovenskim pesnikom in mu sledila na drugi konec sveta.

Avtorica piše, da je vse otroke iz njene družine močno mikalo, »da bi odšli v svet in se srečali z ‘drugim’ zato, da bi to ‘drugo’ preobrazilo njih same« (1999: 28). Vseskozi je bila torej pri njih prisotna želja po spremembi, obenem z odprtostjo za različne možnosti v življenju. Ko je prvič prišla v Slovenijo 1993 na obisk, za vedno pa leto dni pozneje, je bil njen brat prepričan, da se seli na vojno območje in ga je navdajal strah. Johnsonova pa je šele v Evropi, to je v Nemčiji, kjer je bila pred prihodom v Slovenijo na obisku, odkrila močno odklonilen odnos do »Jugoslovanov«, poln nevednosti in močnih predsodkov, kar jo je presenetilo (1999: 32):

Nemčija je bila navsezadnje prva, ki je priznala slovensko neodvisnost. Namesto tega pa sem odkrila, da raven splošnega znanja ni bistveno višja kot v Ameriki, raven sočutja pa se strmoglavo znižuje. Ko so Američani razčistili zemljepisne pojme, so se ponavadi odzvali na moje načrte z odprtim umom in srcem; zdelo se mi je, da spoštujejo moj pogum in strast, mi jo celo zavidajo. Evropejci, ki sem jim povedala novico, pa ne. Ponavadi so pokazali odkrito grozo. Neka mlada Nemka, ki je morala odsotno prebrati nekaj o muslimanih in vojni v Bosni, me je s priskutno radovednostjo vprašala, ali bom morala po poroki nositi feredžo. Uglajeni, prijetni pediater, ki je zdravil Petrove otroke, je zasopel od gnusa in brž spremenil temo pogovora, ko je nekdo omenil moje načrte. Petrov sosed, ki je imel visok uradniški položaj na nemški borzi, me je nesramno obvestil, da on že ne bi dovolil ženi, da bi zaposlila gospodinjsko pomočnico, ker v svoji hiši ne mara Jugoslovanov.

Erica Johnson je osupla zaradi tako hudih predsodkov, a kot razgledana in načitana Američanka brž pomisli na uvod iz spominov poljskega pisatelja, Nobelovca Czesława Miłosza, v katerih je pisal o Evropi, ki da je razdeljena na bogate družinske člane, to je na Zahod, in na revne sorodnike, to je na Vzhod, s katerimi noče imeti nobenega opravka, oz. ga želi imeti čim manj. O tem istem delu premišljevanj poljskega pisatelja pa je pisal pozneje tudi Ericin mož Aleš Debeljak v esejih *Evropa brez Evropejcev* (2004).

Toda mlada pisateljica zaradi takih reakcij ni zaskrbljena, saj je svoji ljubezni pripravljena slediti kamor koli. V Ljubljano pride tudi sama kot žrtev lastnih stereotipnih predstav o Evropi, vendar prihaja z zaljubljenim, omamljenim srcem. Toda stvarnost, piše, navadno ne vzdrži ritma domišljije, ki zida gradove v oblakih (1999: 36). Njena »Mitteleuropa« je živela le v njeni domišljiji. Poznala je le nekaj pripovedi o Jugoslaviji, v Pragi je videla film *Neznosna lahkost bivanja*, posnet po romanu Milana Kundere, bilo je nekaj naključnih klepetov z izseljenimi jugoslovanskimi znankami,

to pa je bilo bolj ali manj vse. Njen bodoči mož Aleš jo je sicer opozarjal, da Ljubljana ni New York, opozarjal pa jo je tudi na to, da je v Ljubljani vse v slovenščini, ki je bila zanj popolnoma tuj jezik. Toda ob prihodu je najprej sledil šok zaradi njenih predstav, ki so bile daleč od stvarnosti. Prišla je v miniaturno stanovanje s kopalnico »v velikosti poštne znamke«, vse naselje na Proletarski in ob njej pa je obvadovala socialistična »estetika«. Šele takrat se je zavedla, da nima nobenih socialnih povezav in Ljubljana je nanjo delovala kot »nenaseljeno mesto duhov« (1999: 51). Pozneje je ugotavljala še nekaj, kar je bilo zanj sprva prav tako moteče, namreč da je iz anonimnosti New Yorka prišla v vseprepoznavnost Ljubljane. Spremljal jo je občutek, da je nenehno opazovana (1999: 58): »Ameriška nevesta, slečena do golega.«

S posebno senzibilnostjo za pomenske odtenke slovenskega jezika pa spremlja pisateljica svoje prve stike z neznanim jezikom. Tako piše npr., da lahko ima pozdrav »Živjo!« več odtenkov, da lahko zveni veselo, odsekano, lenobno, mimogrede (1999: 60). Njena prva družabna srečanja pa ne spremljajo le nove, neznane besede, temveč tudi molk zaradi nelagodne komunikacije. Američanka se spoznava s slovensko »mrežo uhojenih poti«, pa tudi s podobnimi jedmi, značilnimi za novo okolje (s potico, krofi, z velikonočnimi jajci) ter celo z ljudskimi zdravili za različne tegobe (z materino dušico, žajbljem, propolisom) ter s posebnim vzdušjem kolektivnosti, ki se nanaša še na življenje mladih v bivši Jugoslaviji (npr. ob skupinskem petju pesmi *Selma* skupine *Bijelo dugme*) (1999: 63). Vse to z zanimanjem opazuje in zaključuje z mislijo Iva Andrića iz *Travniške kronike*, da je v skupnosti človeška moč, a tudi suženjstvo (1999: 63).

Novo, zanimivo in prav posebno izkušnjo pa predstavlja zanj resna namera, da se nauči slovenskega jezika. Kot tujka se vpiše v jezikovni tečaj slovenščine v Ljubljani. Ob tem takoj spozna, da so učbeniki za slovenščino kot tuji jezik neživljenjski. Slovenščine se je najprej učila še v New Yorku. S kasete, ki je izvirala že iz obdobja po Titovi smrti, a še iz časa Jugoslavije, je ponavljala prve besede, stavčne zveze in si jih skušala zapomniti. A osupnili so jo čudni dialogi, težko izgovorljive črke č, ž, š in raba »osamljenih« predlogov z in v. Pri tem se je čutila tudi obupano (1999: 71): »Celoten učinek je bil begajoč. Zdelo se mi je, da je v slovenščino nemogoče prodreti.«

Posebno zanimiva pa je tudi njena kritika lekcije/dialoga s kasete za učenje slovenščine kot tujega jezika, ki kaže tudi na to, da je bilo učenje slovenščine kot tujega jezika takrat v Sloveniji še mlada veda in da so bile take kasete še polne nelogičnosti in didaktičnih pomanjkljivosti (1999: 71):

Plašil pa me ni samo površinski videz jezika. Groza me je bilo pomena besed, prevladovanja birokratskih nikalnic in dejstva, da je skoraj vsaka od skromnih prošenj tovariša Petriča naletela na gladko zavrnitev. Nobenega poslovnega vlaka, jutranjega vlaka, povratne vozovnice, voznega reda. Besedila, namenjena tujcem, so ponavadi v vseh deželah kar najbolj pozitivna.

Ker ugotavlja, da ima zelo malo slovenskih izrazov skupne korenine z angleškimi, se ji zdi slovenščina »vražje zapletena« in »jezik elitnega kluba« (1999: 77). Duhovito piše o svojem spopadanju z novim jezikom, npr. o *zlobni premoči soglasnikov v besedilih*, o neizgovorljivih besedah kot *razžvrkljati* in *vzdržljivost*, pa tudi o težko izgovorljivih besedah kot *Trst*, *prt*, *trg*, *vrt*. Nadalje o slovenski slovnici zapiše (1999: 77): »Ustroj njene skladnje je kot morska vetrnica z mnogimi tipalkami, ki valovijo v navidez neskončnih serijah sklonov in njihovih končnic /.../« Slovenski jezik imenuje »pošast«, ki »ustvarja bizantinski labirint izjem in nepravilnosti«, te pa »zmore le šahovski velemojster«. Tistim pa, pribije, katerih materni jezik je angleščina, se zdi slovenska slovnica »do skrajnosti sprevržena« (1999: 77). Kot materna govorka angleščine Johnson Debeljakova svoj jezik nenehno primerja s slovenskim (1999: 78):

Angleška skladnja nima nobenega spola, slovenska tri. Angleščina nima sklonov, slovenščina jih ima šest. In medtem ko angleščina ter večina drugih jezikov uporabljata ednino in množino, je slovenščina ena od redkih, ki ima dvojino. Spregatev za »naju« je odvisna od tiste za »nas«. Ta sicer romantična raba ne velja le za zaljubljenca, temveč tudi za bolj vsakdanje predmete; ni mi treba razlagati, da poraja lastno zalego pomožnih glagolov in zaimkov, ki jih pripenjamo »tema skodelicama« tukaj v nasprotju s »tremi skodelicami« tam. Toda gorje, sadistična muhavost tega južnoslovanskega jezika ne pozna meja, kajti dvojine izrecno ne uporablja za tiste stvari, ki se v naravi resnično pojavljajo kot pari: za oči in ušesa, starše in prsi, recimo. Pri teh dvojicah je treba, protislovno, uporabljati množino.

Ta opažanja Erice Johnson Debeljak o učenju slovenščine kot tujega jezika predstavljajo enega redkih zapisov, ki kaže na perspektivo tujke/tujca v sodobnejši slovenski književnosti, vsekakor pa so njene avtobiografske misli v primerjavi z drugimi, ki jih poznamo, zelo neposredne in duhovite. Slovenski jezik se ji na začetku zdi kot »zverina«, ki jo je treba premagati, absurdno pa se ji zdi, da govorijo ta jezik ljudje le na »krpici tal«, na zelo majhnem geografskem področju, to je med Trstom, Zagrebom in Mursko Soboto, kjer pa »izza sosedovih vrat boljčijo še bolj čudne pošasti« (1999: 79). Tokrat ima v mislih ugrofinsko madžarščino. Ta je zanjo v primerjavi s slovenščino še bolj bizarna.

Nadalje je Američanka osupla tudi nad okrog petdesetimi slovenskimi narečji. Piše pa tudi o stereotipih, ki so razširjeni med Slovenci o pripadnikih različnih skupin, o »pijanih Štajercih«, »skopih Gorenjcih«, »topoglavih Dolenjcih« (1999: 80). Radovedno pa opazuje tudi narečja sama in jih primerja s knjižnim jezikom ter ugotavlja, da se narečne besede tudi popolnoma razlikujejo od knjižnih (npr. po gorenjsko *djati* namesto *reči* ali *fleten* namesto *lep*). Dolenjsko in notranjsko narečje se ji zdita kot tujki popolnoma nerazumljivi, zanjo sta »brenčeča, rezgetajoča, histerična halucinacija« (1999: 81). Posebno odtujena in težko razumljiva pa se ji zdi prekmurščina, ki jo je celo za osrednjo Slovenijo treba prevajati, npr. v filmih (1999: 82). Po vseh teh prvih izkušnjah s slovenskim okoljem in jezikom se Erica Johnson Debeljak čuti kulturno in jezikovno osamljeno. Preveva jo občutek drugosti in nemočne odtujenosti, vse to pa je pospremljeno s tesnobo. Spominja se zapisov Alistaira Reida in njegovih zapiskov o tujstvu. Zanjo so nakup kruha in sira v delikatesi, vožnja z avtobusom v središče mesta in slovenski klepet o vremenu pravi podvigi. Nenehno pa se je pripravljena učiti in zato prisluškuje zvokom, besedam in novim pomenom. Z učenjem slovenščine kot tujega jezika pa pridobiva tudi novo identiteto. Potovanje za besedami je zanjo potovanje, polno odkritij. Pri tem se počuti kot otrok (1999: 90): »Zreduciram si na raven otroka, ker bi rad jedel *špigete*, ali razgraja, da hoče videti *žavale* v živalskem vrtu.«

Njeno prvo komuniciranje v slovenščini je tudi polno zabavnih nesporazumov. Ko jo znanka nekega dne po telefonu vpraša (1999: 90): »Kje imaš soproga?« ji ona odgovori: »V omari, seveda,« ker misli na »superge«.

Njeni sošolci in sošolke, prav tako tujci in tujke v jezikovnem tečaju, pa ob zanje slovničnih nelogičnosti v slovenščini nenehno sprašujejo učiteljico z »zakaj, zakaj«. A Johnson Debeljakova meni, da so taka vprašanja nesmiselna ter da se je pri učenju treba preprosto »vdati zbrkljanim zakonom jezika« (1999: 92). Pri učenju tujega jezika je treba izhajati iz perspektive nedolžnih otroških oči. Zanimiva je tudi njena misel, da se je iz spoštovanja do domačinov treba naučiti jezika države, v kateri živiš, čeprav bi bilo morda bolj udobno drugače.

Toda dvojezičnost in večjezičnost po njenem povzročata tudi stanje izgubljenosti, dvoma in celo brezjezičnosti. Vodita lahko v »izgubljanje doma« (1999: 93). Johnson Debeljakova piše, da raba različnih jezikov pomeni tudi izražanje različnih vidikov jaza (1999: 94). Človek, ki živi v različnih jezikih, po njenem »nima hiše, ampak le zaporedje najetih sob« (1994: 94). Navdaja ga občutek izkoreninjenosti. Njo pa je ob prihodu v Slovenijo prežemal strah pred neznanim jezikom.

Američanka, ki se namerava v Sloveniji poročiti, pa je posebej kritična do birokratskih ovir, na katere naletita z bodočim možem. Slovenijo označi kot »čudežno deželo s postkomunistično hibo«, ki tujcem nalaga celo množico nepotrebnih poti, vse od neskončnega čakanja v vrstah v uradih za tujce do popolne neživiljenjskosti, ko je treba na novomeški upravni enoti predložiti množico dokumentov za načrtovani poročni obred. Slovenske uradnike imenuje »birokratske zveri«, ki jo zapredajo v papirnato vojno in spravljajo v obup (1999: 99–106). Povsod jo ožigosajo kot »tujko«. Pisateljica v tem delu svoje pripovedi ogorčeno razkriva rigidnost slovenskega uradniškega sistema, ki bi moral tujcem pomagati, a jih ovira na vsakem koraku (1999: 119–120):

Čprav sem se poročila s Slovencem in začela živeti v njegovi deželi, mi niso dovolili odpreti niti navadnega bančnega računa. Dovoljenja za delo nisem dobila /.../. Kar zadeva kakršno koli redno službo ali zaposlitev s polnim delovnim časom, je imel potencialni iskalec toliko dela s tem, da se je prebijal skozi zamašene arterije oblasti, da bi že samo za to nalogo potreboval polno zaposlenega človeka. Diplom, ki sem jih pridobila na ameriških univerzah, slovenski univerzitetni sistem ni priznaval, zato pri potencialnih delodajalcih niso prišle v poštev.

Na tem mestu piše Johnson Debeljakova kritično o Sloveniji in analizira njen odnos do drugih, drugačnih, do tujcev. Slovenija je tujcev nevajena, obenem pa kot samostojna država išče svoje mesto v sodobnem svetu. Ne želi biti ne balkanska ne vzhodnoevropska država, suženjsko in nekritično pa se obrača proti Zahodu. Pri tem se obnaša kot pretirano prizadevna učenka, ki odriva svoje sošolke, da bi pritegnila učiteljičino pozornost in si prislužila njeno pohvalo. Toda tudi druge vzhodnoevropske države so ji podobne. Johnson Debeljakova pri tem citira nekega madžarskega predavatelja, ki je dejal, da je za vzhodnoevropske države (1999: 122): »Evropska unija vabljen klub, v katerega si vsak želi, toda samo tako dolgo, dokler druga sodrga ostane zunaj.« Johnson Debeljakova opaža grdo obnašanje uradnikov v Sloveniji do t. i. ljudi z Balkana, ki prosijo, npr. tako kot ona, za podaljšano bivanje. Slovenski uradniki t. i. Balkancem dajejo vedeti, da so manjvredni. Toda tiho podpora taki politiki izključevanja opaža Johnson Debeljakova tudi pri nekaterih svojih slovenskih znancih. Tudi pri njih opaža šovinizem in ksenofobijo, ki se ju oni sploh ne zavedajo. Ne dojemajo, piše, da »ima vsak narod svoje južnjake« in da bi v Zahodni Evropi marsikje podobno ravnali tudi s Slovenci, če bi le dobili priložnost za to (1999: 125).

Johnson Debeljakova je tako v svojem avtobiografskem delu *Tujka v hiši domačinov* Slovencem in Slovenkam pokazala njihov obraz v zrcalu.

Opozorila je na prikrite, a vseprisotne slovenske šovinizem, nacionalizem in ksenofobijo, pa tudi na klečeplazenje pred Zahodom. Opazovala je slovenski večvrednostni kompleks, ki ga je prepoznavala tudi v čisto vsakdanjih pogovorih, kar jo je vedno znova presenečalo (1999: 126). Presenečala jo je samoumevna navidezna nedolžnost izrečenih predsodkov na račun pripadnikov in pripadnic drugih narodov iz bivše Jugoslavije, npr. na račun Bosancev, Črnogorcev, Srbov, Makedoncev, kar se je nenazadnje izražalo tudi v slovenskih šalah in vicih na njihov račun (1999: 126–129). Ona pa je lahko zaradi svojega položaja tujke opazovala dve plati iste medalje – namreč tudi, kako se počuti človek, če je enkrat za spremembo sam prejemnik vzvišenega in ponižujočega odnosa (1999: 129). Hkrati s kritičnostjo do Slovenije pa se v pisateljici razvija tudi kritičnost do njene prve domovine, Amerike. V njej prepozna zlasti nasilno težnjo, da bi v odnosu do tujcev izbrisala vse razlike in da bi druge ustvarila po svoji podobi (1999: 30).

Erica Johnson Debeljak je napisala zelo zanimivo in vznemirljivo, pa tudi kritično avtobiografsko esejistično delo. Z njim je pričevala postajati oseba z dvema identitetama, s slovensko in ameriško, Delo je napisala v svojem maternem jeziku, v angleščini, a pisateljica je pričevala postajati šele v Ljubljani. Kot avtorica je zelo nazorno tematizirala medkulturne razlike, položaj izseljenke v Sloveniji, odnos Slovencev do tujcev, učenje slovenskega jezika kot tujega jezika, pa tudi prepada med kulturami. Njene čustvene, a izvirno poglobljene misli o pripadnosti in nepripadnosti, o bližini in oddaljevanju med domačim in tujim, med bivšo in novo domovino, so za slovenskega bralca na marsikaterem mestu presenetljive. Ta esej pa je tudi pripoved o veliki ljubezni, zaradi katere je mogoče premagati vse težave. Prvemu literarnemu delu Eric Johnson Debeljak jih je sledilo še več, tako da je avtorica danes tudi slovenska pisateljica z dvojno, medkulturno zaznamovano, ameriško-slovensko identiteto. Na svoji nenavadni poti z zahoda na vzhod je našla *drugo Evropo*, kakršne si ni znala predstavljati, obenem pa je začutila, da ta drugost izginja, saj je sama začevala postajati del nje. Slovensko državljanstvo pa je dobila leta 1995.

Zelo zanimivo in presunljivo avtobiografsko delo z naslovom *Slovenština in jaz* (2003), ki pripoveduje o emigranstvu zaradi vojne v Jugoslaviji in o medkulturnih razlikah, pa je napisala tudi Simona Lečnik, ki je bila 1979. leta rojena v Zenici, v tedanji Bosni in Hercegovini, v eni od republik bivše socialistične Jugoslavije, in je z družino do začetka vojne v Bosni živela v Kaknju. Rodila se je v t. i. mešanem zakonu mami Bosanki in očetu Slovincu. Simonina mama je bila športnica, plavalka, ki je na enem od svojih obiskov pri bratu, ki je živel na Ravnah na Koroškem, spoznala bodočega

slovenskega moža. Ta se je po poroki z njo sklenil preseliti v Bosno, kjer je lažje dobil službo, svojemu drugorojenemu otroku, hčerki, pa je nadel za Bosno neobičajno ime Simona, ki je skupaj s priimkom Lečnik zvenelo povsem slovensko.

Simona Lečnik piše, da je bilo njeno otroštvo v Kaknju enostavno, skromno in prijazno. Ljudje so živeli srečno, veliko so se družili med seboj ob hrani in pijači in tudi med sorodniki so obstajali tesni stiki. S posebno ljubeznijo omenja svoj babico – *bako* po mamini strani, ki je bila odločna, a obenem zelo topla oseba. Čeprav je doraščala v strogem patriarhalnem okolju, se je že leta 1952 ločila od nasilnega moža in je nato sama preživljala tri otroke. Opravljala pa je tudi cenjen poklic babice in tako pomagala mnogim ženskam. Simona Lečnik piše, kako je že pred prihodom v Slovenijo, na preživljanju počitnic pri očetovi družini, opazala mnoge razlike v mentaliteti v primerjavi z Bosno (Lečnik 2013: 15–16), a Slovenija se ji je zdela sanjska, zelena dežela, kamor je rada prihajala. Leta 1990 pa je bil njen starejši brat vpoklican k vojakom v Beograd, od koder se je vrnil globoko zaskrbljen in za vojaški poklic, ki ga je prej oboževal, popolnoma nemotiviran. Nato se je leta 1992 politična situacija v Bosni in Sarajevu popolnoma zapletla, mednacionalni odnosi so se zelo poslabšali, vrstila so se šikaniranja in provokacije, med ljudmi pa se je širil strah. Celov v šoli so skušali učence razdeliti po narodnosti in religiji in Simona, ki je bila takrat stara dvanajst let, se spominja hujskaških govorov politikov po televiziji. Bratu in očetu je grozila mobilizacija, začela se je vojna, zato so sklenili oditi.

Začetek vojne v Jugoslaviji je v tem literarnem delu prikazan zelo plastično in uzrt je skozi oči otroka, ki svojega dovčerašnjega sveta ne razume več, dobro pa čuti strah in stisko odraslih, ki morajo poskrbeti zase in za svoje družine. Tako Simonin brat, ki je takrat star komaj 21 let, pobegne k sorodnikom v Avstrijo, v okolico Celovca, kjer najde zaposlitev. Vendar z denarjem, ki ga v času vojne zasluži le on, preživlja vso družino.

Na začetku vojne Simono pod pretvezo, da gre na nujno operacijo v Sloveniji, pošljejo k stricu na Ravne. Ni ji treba v enega od begunskih centrov, ki se v Sloveniji že množično polnijo. Pozneje jo sprejme družina stričevih prijateljev, kjer se Simona pričinja zavedati, da v Slovenijo ni prišla le za nekaj dni. Deklica je zdaj tu sama, ločena od družine, ki jo zelo pogreša. V prostem času, gre namreč za poletje, zahaja h gluhonemi omi, očetovi materi, ki je do svoje vnukinje zelo prijazna in naklonjena. Sporazumevata se z očmi in gibi, Simona pa slovensko še ne zna.

Njena *slovenština* ji ob prihodu v Slovenijo povzroča veliko težav. Oba jezika, t. i. srbohrvaščino in slovenščino, pa tudi meša in boji se šole, ki jo

čaka jeseni. Zdaj ve, da se v Bosno ne bo mogla vrniti. Toda prvi tuji jezik begunke Simone Lečnik je na Ravnah koroščina, saj s knjižnim jezikom razen v otroških knjigah, še ni imela stika (Lečnik 2013: 47):

Ker sem bila na Koroškem, so bile besede, ki sem jih ujela, seveda narečne. Slovenski knjižni jezik mi je bil popolnoma tuj. Naučila sem se povedati, kam grem, a sem seveda uporabila izraz »šva«, da mami zna dobro uporabljati *šporhet* in da nimamo lastne *bajte*. Da zelo rada jem *r'pico* in da me, če sem preveč *favlasta*, mami s *pinovco* podi naokoli. Ko pa sem bila *parajt* za v šolo, sem žal morala iti *b'k* od varnega zavetja najbližjih. Na koncu vsakega stavka nisem nikoli pozabila dodati nujni al. Vse te besede in še mnoge, mnoge druge so se zakoreninile globoko v meni, kot hrastove korenine, in se jih ni bilo preprosto znebiti. Vse, kar sem znala v tujem jeziku, sem znala povedati le v narečju. Ko sem se učila knjižne slovenščine, se mi je zdelo, kot da se učim drugega, novega jezika.

Begunko iz Bosne tako jeseni vpišejo v sedmi razred osnovne šole, stara je trinajst let. Slovensko ne razume dobro, sošolci in sošolke pa zaradi njenega imena sprva mislijo, da je Slovenka. Simona se hitro zave, kaj pomeni biti tujec. Njen razred pa na to ni pripravljen, saj nihče od odraslih, npr. učiteljev, učiteljic z učenci in učenkami na temo sprejemanja tujcev, t. j. begunskih otrok, z njimi ne spregovori. Deklica je preprosto vržena v novo situacijo, s svojo polomljeno koroščino pa naleti na posmeh (Lečnik 2013: 51):

Kar nekaj sošolcev se je začelo smejeti in jaz sem se počutila kot nekdo, ki nima staršev, ki nima doma, sorodnikov, prijateljev, okolja, ničesar. Takrat sem vedela, kako se počuti tujec. V resnici pa samo nisem bila Slovenka in nisem znala slovenštine. A smeh, pogledi in izrazi na obrazih sošolcev so mi dajali občutek, kot bi me slekli do golega.

Slovenija, se zave, je bila zanjo sanjska dežela le takrat, ko je hodila sem na počitnice. Zdaj se ji kaže v povsem drugačni luči. Na begunce in begunke, ki ne znajo slovensko, pa niso bili nepripravljeni le slovenski otroci, temveč so se šokantno neprimerno odzivali tudi učitelji in učiteljice. O tem je nazornih več mest v pripovedi, posebno pretresljiv pa je odlomek, v katerem učiteljica slovenščine že v drugem tednu pouka zahteva od begunke Simone, da obvlada učno snov enako dobro kot drugi učenci (Lečnik 2013: 53):

Rekla mi je, naj vzamem kredo v roke in na tablo napišem »Miško Kranjec je napisal roman *Strici so mi povedali*.« Uspelo mi je napisati stavek, čeprav nisem bila prepričana, s kakšno začetnico naj napišem Kranjec. A mi je nekako uspelo, ker sem razumela, da je to najbrž priimek. Ko sem stavek napisala, mi je rekla, naj podčrtam stavčne člene. Niti sanjalo se mi ni, kaj pomeni stavčni člen, kaj šele, kako se podčrta. Neumno sem jo pogledala. Ali pa sem se neumno samo počutila, ker nisem vedela, zakaj me to sprašuje, saj vendar ve, da sem iz Bosne, da tam ni Miška Kranjca, ni Prekmurja in ni stavčnih členov. Učiteljica slovenštine me seveda ni gledala nič kaj

neumno, zelo pametno je boljčala vame. Jaz pa vanjo še kar naprej neumno in mučni trenutki tišine so se vlekli kot debele ure. Potem sem le skomignila z rameni, poslala me je nazaj v klop in mi v redovalnico napisala veliko enko. To sem vedela zato, ker mi je to povedala. Celemu razredu je to povedala, tako da so za to veliko enko vedeli tudi sošolci.

Druga negativna izkušnja sledi kmalu, kajti za domačo nalogo mora Simona napisati, kako je preživela počitnice, spis pa naj bi bil ocenjen. Deklica, ki je bila v Bosni odličnjakinja, meni, da to najbrž ne bo tako težko, a tudi za ta spis si prisluži le negativno oceno. V njem namreč mrgoli slovniških napak in slovenskih narečnih besed. Njena prva učiteljica slovenščine pa ta spis graja pred vsem razredom (Lečnik 2003: 56):

Odrasla učiteljica, pedagoško izobražena oseba, je mene, trinajstletno vojno begunko iz Bosne, osramotila pred vsemi sošolci. Z besedami, da sem spis napisala tako, kot da nikoli nisem prisostvovala eni uri slovenskega jezika. Pozabila je le dodati, da je to res, saj sem bila iz Bosne.

Kmalu je njena družina soočena tudi z nacionalizmom in s ksenofobijo. Ko njena starša, ki pribežita iz Bosne nekoliko pozneje, na Ravnah iščeta stanovanje za svojo družino, ga sprva iščeta zaman, saj najemodajalci »nočejo ljudi iz Bosne« (Lečnik 2003: 58). Toda prijazni ljudje se vseeno najdejo in jim pomagajo urediti prvo začasno bivališče. Od bivšega življenja Simoninih staršev so namreč ostale le štiri potovalke. Živijo zelo revno, vendar kot ljubeča družina.

Simono sošolka pričinja učiti slovenskih sklanjatev. Ona je tudi tista, ki učiteljici razloži, da je deklina begunka iz Bosne. To dejstvo kaže na pomanjkanje kakršnih koli slovenskih programov za integracijo tujcev, beguncev iz bivših republik nekdanje Jugoslavije, ki so preplavili Slovenijo na začetku devetdesetih let, ob pričetku vojne. Slovenija jih je sprejemala, a pomagali so jim številni čuteči posamezniki in posameznice, medtem ko je bila mlada osamosvojena država nanje nepripravljena.

Simona počasi dobiva veselje do slovenščine, »tega eksotičnega jezika« (Lečnik 2003: 62). Tudi z gluhonemo omo že komunicira v tem jeziku, ona pa se ji odziva z očmi. Toda dejstvo, da se radovoljno uči, ne naleti na priznanje pri sošolcih, ki se še vedno poniževalno odzivajo. Čeprav pri matematiki edina pravilno reši račun, sliši za svojim hrbtom: »Ti, glupa Bosanka!« (Lečnik 2003: 63). Boli jo diskriminacija sošolcev »z obrazi kakšnih koroških ovčk, ki se pasejo po hribih nad Črno na Koroškem (Lečnik 2003: 63). To so mesta v pripovedi, ki pričajo o šovinizmu in so ga otroci prevzemali iz sveta odraslih (Lečnik 2003: 65):

Včasih sem imela občutek, da bi se me kakšni slovenski vrstniki najraje dotaknili in preverili, ali imam res enako kožo, lase in kosti kot oni, ki še nikoli niso videli kaj tako zanimivega, kot je tujec. Le to so vedeli, da so Bosanci glupi, saj v vicih vselej potegnejo kratko.

Deklica pa ni le žrtev poniževalnih, stereotipnih predstav, temveč tudi zasmehovanja na račun svoje izposojene obleke. Na takih mestih se kaže izjemna krutost otrok, vzgojenih brez sleherne empatije. Deklico obmetavajo z radirkami, s koščki krede, v hrbet ji nekdo vrže odprt jogurtov lonček (Lečnik 2003: 66). Ta odkrit šovinizem otrok pa je podprt z reakcijami odraslih, ki Simoni pravijo, da naj se na novo življenje kar navadi, saj da ni več na Balkanu (Lečnik 2003: 66). Ko po očetu postane slovenska državljanica, se šikaniranje ne preneha. Begunka Simona je zaradi tega globoko prizadeta. To so mesta v pripovedi, pred katerimi bi morali Slovenci in Slovenke zardevati od sramu, saj bodo ostala ohranjena ne le kot literarna zgodba, temveč tudi kot pričevanje.

V Mežico na Koroškem medtem prispeta dva avtobusa beguncev in begunk iz Bosne, polna prestrašenih ljudi. Lokalne oblasti in številni posamezniki in posameznice so jim pomagali. Simona odhaja ob popoldnevih z mamo tja na kavo in se počuti med svojimi. Mama prične begunske otroke brezplačno poučevati v šoli, Simona pa jih začinja učiti slovenščine, da bi jih obvarovala pred ponižanji. Simonina družina končno dobi dvosobno stanovanje na Javorniku na Ravnah, ki ga s pomočjo prijateljev preuredi. Oče se zaposli na komunalni kot cestni pometlač, saj je prisiljen služiti denar. In spet opazke v Simonini šoli (2003: 81): »V šoli so me naslednji dan zbadali, češ da za nas z juga tako ali tako ni nič kaj primernejšega, kot je pometanje cest.« Simona pa se ob očetu uči spoštovati vsako delo. Njena družina je med seboj naklonjeno povezana in delijo si tisto, kar imajo. Stanujejo v bloku, a stike s sosedi in sosedami je težko navezati. Ti se izogibajo »Bosancem«, obenem pa so slovenske sosedske navade drugačne (2003: 83): »Vsak se drži zase, opravlja svoje zadeve, in kot da bi komaj čakali, da pridejo v svoje skrivališče, zaprejo vrata. In jih še zaklenejo.« Simona pogreša navade iz Bosne, npr. skupno pitje kave, in navaja, da je pitje kave v Bosni obred in druženje, ki pomeni osnovo za prijateljstvo.

Ob koncu osnovne šole pa jo zaradi slovenščine navdaja strah pred t. i. malo maturo. Toda Simona je v šoli zelo prizadevna in samodisciplinirana učenka, v sebi pa goji veliko željo, da bi se lahko vpisala na gimnazijo, za katero je treba zbrati visoko število točk. Kljub podcenjevanju šolske svetovalne delavke, da ji to ne bo uspelo, izdelava razred z odličnim uspehom in se vpiše na gimnazijo. Starši jo za nagrado pošljejo k sorodnikom

v London, kjer preživi nepozabne počitnice. A jeseni se njene težave tujke v Sloveniji žal nadaljujejo.

V gimnaziji dobi za razredničarko profesorico slovenščine, ki ima do Simone podcenjevalen in ponižujoč odnos. Najvišja ocena, ki jo kljub trudu lahko dobi pri njej, je le dvojka, profesorica pa Simoni celo pravi, da ne bo naredila mature. Izkušnje begunke Simone, z bolečino opisane v njenem avtobiografskem delu, so na žalost šolski primer tega, kako se s tujci in zlasti z begunci v šolah nikakor ne sme ravnati. Z učenjem slovenščine kot tujega jezika nobena od omenjenih slovenistk, ki sta poučevali Simono, ni imela nobenih izkušenj, manjkala pa jima je predvsem človeška dimenzija. Zato se še danes vsi, ki berejo to knjigo, tudi sprašujejo, kdo sta bili v resnici ti dve grozljivi osebi – a se obenem med tistimi, ki izvirajo iz Simoninega okolja, to tudi prav dobro ve. V njenem delu sta obe učiteljici slovenščine dobili svojevrsten »spomenik«.

Avtobiografska pripoved Simone Lečnik pa je prežeta tudi z idejo, da otroci niso krivi za vojno, ki jih je doletela. Ko z begunci v božičnih praznikih potuje v Italijo, ti prepevajo svoje jugoslovanske pesmi. In vse, kar je bilo jugoslovanskega, bo še dolgo ostalo del njihove identitete.

V pripovedi pa so zabavna mesta, kako se tudi Simonina mama uči slovenščine. Posebne težave ji povzroča dvojina. Za stavek (2003: 115) »Midva z Rudijem.« je prepričana, da pri opisanem dejanju, ki sledi, sodelujejo tri osebe in ne dve. Njen mož jo le stežka prepriča, da je drugače. In medtem ko se mama priduša, češ zakaj so se morali preseliti ravno v okolje, ki uporablja dvojino, se njena hči Simona vedno bolj zaveda, da dobiva dve identiteti. Počasi postaja tudi Slovenka. Zaveda se, da razlike med Bosanci in Bosankami ter Slovenci in Slovenkami obstajajo, a jih vedno bolj blagohumorno komentira in jemlje na znanje. Njeno sprejemanje medkulturnih razlik je dobrovoljno. Po študiju sociologije in zgodovine se naseli v Mariboru. Medtem ji umre oče, a ohranja stike s svojo družino, zlasti z mamo. Toda del njene identitete bo za vedno tudi v Bosni. Še vedno zna številne bosanske pesmi in ceni bosansko odprtost, pristrčnost, humor. V njenih primerjavah Bosancev s Slovenci ostaja zabavna ironija (2003: 137): »K meni se ni treba najaviti šest dni prej.« Med Slovenci in Bosanci pa menda obstaja že razlika pri kupovanju navadnega kavča (2003: 134):

Povprečen Slovenec bo iskal estetsko dovršen kos pohištva, medtem ko Bosanci iščemo njegovo funkcionalnost. V poštev ne pride kavč, ki se ga ne da razvleči in na katerem ne morejo prespati vsaj trije. Bosanci smo razseljeni po vsem svetu, vselej imamo koga na obisku in zato potrebujemo velike in funkcionalne kavče.

Raziskovalka priseljenske kulture in literature v Sloveniji Janja Žitnik Serafin je v svoji znanstveni monografiji *Večkulturna Slovenija* (2008) zapisala, da deluje v Sloveniji okrog sto dvajset priseljskih leposlovnih ustvarjalcev in ustvarjalk, za katere pa je značilna izrazita notranja delitev na neznatno število uveljavljenih avtorjev in avtoric, katerih dela izhajajo v slovenskem prevodu, ali pa tudi sami že pišejo v slovenščini in ki jim je vsaj deloma odprta pot v osrednje slovenske literarne revije in založbe. Ti avtorji in avtorice predstavljajo (Žitnik Serafin 2008: 13) »priseljensko literarno elito«, na drugi strani pa so marginalizirani priseljski pisci, ki so v večini. Tisti, ki pišejo v slovenščini, ugotavlja raziskovalka, v slovenskih učbenikih še niso omenjeni, tistih, ki ne pišejo v slovenščini, dodajam jaz, pa v glavnem nikjer ni. Dejstvo je, da Slovenija priseljenske literature nikamor ne vključuje – ne v šolske in ne v raziskovalne namene. V primeru literarnih del, analiziranih v tem besedilu, imamo opraviti z eno avtorico, ki v Sloveniji ustvarja v svojem maternem jeziku, to je v angleščini, in njena dela v slovenščino prevajajo, v drugem primeru pa gre za priseljensko avtorico, ki je svoje delo napisala v slovenščini. Poudariti pa velja, da literarni prestop v slovenščino kot drugi/tuji jezik ni enostaven in da ga zmorejo navadno le isti, ki so se v Slovenijo priselili še kot otroci oz. mladostniki in so se v Sloveniji pozneje tudi šolali. Pri tistih, ki so se v Slovenijo priselili že kot odrasli, pa je literarni prestop v slovenščino veliko težji in se je zgodil le izjemoma. Taka izjema je pesnik, pisatelj in publicist Josip Osti.

O Josipu Ostiju sem v svoji knjigi *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti* (2017) že pisala, in sicer v poglavju z naslovom *Podobe medkulturnosti v literarnih delih Josipa Ostija* (Borovnik 2017: 41–53), zato naj na tem mestu le povzamem nekatere ugotovitve. Pesnik in pisatelj se je v Slovenijo zatekel pred vojno v Bosni na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, potem ko je v rodnem Sarajevu preživel lep del svojega življenja. Tam je tudi doštudiral ter se pričel uveljavljati kot pesnik in prevajalec iz slovenščine. Pred prihodom v Slovenijo je v svojem maternem jeziku že objavil svoje pesniške zbirke *Tat sanj* (1971), *Salto mortale* (1974), *Tetovirani violinist* (1976), *Strela z jasnega* (1978) in *Kačji pastir* (1989), po prihodu v Slovenijo pa je še vedno pisal v jeziku nekdanje skupne domovine Jugoslavije, v t. i. srbohrvaščini ter objavil pesniške zbirke *Barbara in barbar* (1990), *Sarajevska knjiga mrtvih* (1993) in *Salomonov pečat* (1995). O jezikovni zmedi tistega časa, na področju zdaj že nekdanje Jugoslavije, priča tudi podatek, da so njegove pesmi uvrščene v antologije bosanskohercegvskega, hrvaškega, jugoslovanskega

in po novem tudi slovenskega pesništva (Borovnik 2017: 44). Po preselitvi v Slovenijo je namreč tudi svojo novo domovino zaznamoval s svojo literarno ustvarjalnostjo ter prejel številne slovenske literarne nagrade, med njimi npr. tudi Vilenico, nagrado za srednjeevropsko literarno delo (1994). Josip Osti je postal tudi slovenski pesnik. V svoji knjigi sem ga označila kot ustvarjalca z dvodomno literarno eksistenco. Zapisala sem, da njegova literatura korenini v sarajevsko-bosanski tradiciji in mitologiji in da je s prestopom v drug jezik, v slovenščino, razgibala in obogatila tudi slovensko književnost. Josip Osti je namreč v starosti petdesetih let sklenil zamenjati jezik svojega literarnega izražanja. Začel je pisati v slovenščini. Toda njegove pesniške zbirke *Kraški narcis* (1999), *Veronikin prt* (2002), *Vse ljubezni so nenavadne* (2006) ter prozno delo *Učitelj ljubezni* (2004) izražajo tudi strah pred tem, da bi ob prestopanju v drug jezik, slovenščino, izgubil stik s svojim maternim jezikom ali s pesniškim jezikom nasploh. Zaveda se, da je jezikovni prestop v tuji jezik zelo tvegano dejanje, ki uspe le redkim. Večkrat izraža tudi strah pred tem jezikovnim tavanjem, piše, da »stoji pred breznom jezika« in da je »izgubljen v temnem gozdu jezika« (Borovnik 2017: 48). Toda na Krasu, kjer se je naselil, je našel svoj človeški in ustvarjalni mir ter pognal »korenine v zemljo jezika« (Borovnik 2017: 48). Postal je tudi slovenski pesnik.

Vsa obravnavana literarna dela prinašajo analitičen, a obenem osebno-izkušnjaški pogled na življenje tujca, tujke v Sloveniji. Pričajo pa nenazadnje tudi o nevšečnostih zaradi neslovenstva, o narodnostni nestrpnosti ter izražajo spoznanje, da država Slovenija premalo naredi za integracijo tujcev in tujk. Deli Erice Johnson Debeljak in Simone Lečnik, ki sta prišli v Slovenijo iz zelo različnih razlogov, prva zaradi ljubezni in poroke, druga pa zaradi vojne v Bosni, pa delno humorno-ironično in delno z bolečo trpkostjo kažeta na pojave slovenskih stereotipnih predstav o tujcih in tujkah, ki so večkrat tudi ksenofobne. Iz njunih del lahko razberemo, da je Slovenija na življenje v večkulturni in večjezični družbi nepripravljena, da se počuti ogroženo zaradi prisotnosti drugih in drugačnih. Toda Slovenija, opozarja tudi Žitnik Serafinova, je dežela z različnimi kulturnimi tradicijami. Zahteva po asimilaciji tujcev je zato nedopustna, kajti vsi ljudje imajo pravico do ohranjanja svojega jezika, kulture in običajev (Žitnik Serafin 2008: 136). Raziskovalka je zapisala (Žitnik Serafin 2008: 136):

Težava torej ni v tem, da si »drugačen« od etničnih Slovencev. Težava je v tem, da si »slabši« od njih. Lestvica »boljših« in »slabših« narodov in narodnosti, ver, kultur in jezikov je trdovratno zakoreninjena v naši zavesti, mediji in celo predstavniki države pa jo pogosto še utrjujejo.

Prav zato bi bila zelo dobrodošla premišljena in aktivna integracijska politika, ki bi ljudi osvestila, da je sobivanje z različnimi kulturami in jeziki prednost in ne slabost. Država Slovenija bi morala veliko bolj sistematično razviti tudi šolske programe, ki bi širili spoznanja o večkulturnosti in medkulturnosti. Podpreti bi morala tudi učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika za najrazličnejše skupine priseljencev in priseljenk ter jim tako omogočiti čimprejšnje in čimbolj enakovredno vključevanje v slovensko družbo. Kajti kulturna in jezikovna integracija ne pomenita, da morajo priseljenci zatajiti svojo identiteto in da se morajo popolnoma podrediti novemu okolju, temveč da jo lahko ohranjajo in razvijajo ob sočasnem učenju in spoznavanju jezika in kulture slovenskega okolja, kamor so se bili priselili. Samo tak način spoštljivega uglaševanja različnosti lahko vodi v strpno sobivanje v sodobni družbi.

Viri in literatura

Silvija BOROVIK, 2017: *Večkulturnost in medkulturnost v slovenski književnosti*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, zbirka Zora.

Meta GROSMAN, 2004: *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Erica JOHNSON DEBELJAKva, 1999: *Tujka v hiši domačinov*. Maribor: Obzorja.

LEČNIK, Simona, 2013: *Slovenština in jaz*. Maribor: Založba Litera.

MIKOLIČ, Vesna, 2004: Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv? V: *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Zbornik predavanj (ur. Marko Stabej). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko FF. 37–47.

ŽITNIK SERAFIN, Janja, 2008: *Večkulturna Slovenija. Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.

Summary

The paper entitled Slovene as a second and foreign language in selected works of immigrants to Slovenia deals with a topic present in modern Slovene literary history, although still insufficiently researched. The autobiographical work of Erica Johnson Debeljak *Tujka v hiši domačinov* (1999) and her view of Slovenia is discussed. The writer perceives the Slovene environment as a multiculturally oriented American, and her literary work represents one of the first records that reveal a foreign perspective on Slovene historical and contemporary events. At the same time, the writer faces painful

questions related to bilingualism and multilingualism, which also cause a state of loss and doubt. Her work focuses on intercultural differences, the position of an emigrant, the attitude of Slovenes toward foreigners, learning Slovene as a foreign language, as well as the gap between different cultures. In the paper, Simona Lečnik's autobiographical work *Slovenština in jaz* (2003) is also discussed. The author presents her own emigrant experience due to the war in Bosnia, when she herself and her family took refuge with relatives in Slovenia. This work thematizes intercultural differences, as well, in combination to nationalism and xenophobia. Simona Lečnik gives an interesting perspective on learning Slovene as a foreign language and reveals the rigidity of the Slovene school system considering acquiring Slovene as a foreign language (by foreigners, i.e. refugees, immigrants). Finally, the paper focuses on the literary work of Josip Osti, who became a refugee because of the war in Bosnia, but remained in Slovenia and chose Slovene as the language of his literary creation. All of the discussed literary works bring an analytical and personal view of the life of a foreigner in Slovenia, they bear witness to the problems caused by not being Slovene and by the fact that Slovenia does not do enough to integrate foreigners. These literary works bring understanding of Slovenia as unprepared for life in a multicultural society in need of a well-thought-out integration policy that would make people aware that living with different languages and cultures is an advantage, not disadvantage.